ŞAMANIN SON HAYKIRIŞLARI

TÜRK NEO-ŞAMANLIĞI

FUZULİ BAYAT

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2073
KÜLTÜR SERİSİ: 1126

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-667-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul - 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Fuzuli Bayat: 1958 yılında Azerbaycan'da doğdu. 1984 yılında Azerbaycan Yabancı Diller Üniversitesi Fransız-İngiliz Dili Bölümü'nü üstün başarıyla ve yüksek lisans derecesi alarak bitirdi.

1987-1990 yıllarında Özbekistan Bilimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde doktora çalışmalarına başladı.

1990 yılında doktora tezini savunarak "Doktor of Philosophie" unvanını aldı.

1990-1992 yılları arasında Azerbaycan Bilimler Akademisinin Edebiyat Enstitüsü'nde ilmî araştırmacı olarak çalıştı.

1993-1995 yıllarında Ortak Türk Edebiyatı Bölümü'nde başkanlık görevini yerine yetirdi.

1996-1999 yılları arasında *Dede Korkut Ansiklopedisi* hazırlama kurulunda başkan yardımcısı ve yazar olarak vazife aldı.

1997 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin üyesi seçildi.

1997 yılında ikinci doktora tezini savunarak Filoloji İlimler Doktoru, unvanını aldı.

1999-2008 yılları arasında Gaziantep Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı.

2009 yılından beri AMEA Folklor Enstitüsü'nde çalışmakta olup, 2012 yılından itibaren de Muasır Folklor Bölümü'nün başkanı olarak görev yapmaktadır.

Fuzuli Bayat'ın bugüne kadar yurt içi ve yurt dışında 39 kitabı (Azerbaycan'da 18, Türkiye'de 19, İran'da 1, Tataristan'da 1) ve 200'den fazla makalesi yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz 11

BİRİNCİ KISIM
NEO-ŞAMANLIK VEYA BUNALIMDAN KURTULUŞA

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL BAĞLAMDA NEO-ŞAMANLIK VEYA TERİMİN TANIM ALANI 15
   1.1. Neo-Şamanlığın Ortaya Çıkış Nedenleri veya Kısa Giriş 15
   1.2. Neo-Şamanlığın Serüveni veya Kısa Tarihçe 20
2. BÖLÜM: NEO-ŞAMANLIĞIN TEORİK ALT YAPISI VEYA BAZI TARTIŞMALI NOKTALAR 34
3. BÖLÜM: GELENEKSEL ŞAMANLIKLA NEO-ŞAMANLIĞIN AYRIŞMA NOKTALARI 43
4. BÖLÜM: ŞEHİR ŞAMANLIĞI VEYA ŞAMANLIĞIN TAŞINMASI 54
5. BÖLÜM: NEO-ŞAMANLIĞIN FELSEFESİ VEYA SEZGİSEL İÇGÖRÜ 67
   5.1. Şamanlığın Felsefesi veya Şaman Ezoterizmi 67
   5.2. Küresel Fenomenolojik Durumu Kabüllenme ve Sonuç Yerine 81

İKİNCİ KISIM
SİBİRYA TÜRK GELENEKSEL ŞAMANLIĞINDAN NEO-ŞAMANLIĞA GEÇİŞ VEYA GELENEĞİN İNŞASI

1. BÖLÜM: GELENEKSEL ŞAMANIN GÖREVİ VEYA TOPLUMSAL SORUMLULUK 85
   1.1. Kısa Açıklama veya Genelleştirilmiş Şamanizm Kavramına Eleştirel Bakış 85
   1.2. Görev ve Yükümlülük veya Toplumsal Sorumluluk 86
2. BÖLÜM: ŞAMAN ARAŞTIRMALARI SERÜVENİ VEYA NEO-ŞAMANLIĞIN TEMEL BİLEŞENLERİ 95
3. BÖLÜM: GELENEKTEN MODERNLİĞE AK VE KARA ŞAMANLAR VEYA ŞAMANLARIN KATEGORİZE EDİLMESİ 110

4. BÖLÜM: YENİ BİR ŞAMANLIK GELENEĞİ VEYA
BATI NEO-ŞAMAN KAVRAMINDAN FARKLI BİR YORUM 119
4.1. Sibirya Türk Neo-Şamanlığı veya Özgün bir Yaklaşım 119
4.2. Neo-Şamanlık Kongreleri, Kurultayları veya Şaman Etkinlikleri... 126
5. BÖLÜM: NEO-ŞAMANLIKTA DİNÎ HAREKETLER VEYA
ESKİ TÜRK DİNİ TANRICILIĞIN/TENGRİANİZM'İN İNŞASI 134
5.1. Eski Türk Millî Dinine Dönüş veya Uyanış Başlamıştır 134
5.2. Şaman Dini Adıyla Örgütlenme veya Neo-Şamanlığı
Dine Çevirme Çabaları 141
6. BÖLÜM: SİBİRYA TÜRK NEO-ŞAMANLARI VEYA
ŞAMANLIĞIN CANLANDIRILMASI..... 147
6.1. Özgün Bir Türk Neo-Şamanlığı veya Şamanların İslam ve
Hristiyanlık Bağlamında Modifikasyonu..... 147
6.2. Şaman Teknikleri ve Aksesuarlarının Modifikasyonu veya
Değişen Dinî Konjonktürde Şaman 162
6.3. Bir Soruya İki Cevap ve Sonuç 166

ÜÇÜNCÜ KISIM
ŞAMANLIĞI YOK ETME POLİTİKASI VEYA ŞAMANLIĞA KARŞI AÇIK VE GİZLİ MÜCADELE

1. BÖLÜM: SOVYET YÖNETİMİNE KADARKİ ANTİŞAMAN
TUTUM VEYA TOPLUMSAL DEVŞİRME SİYASETİ 171
1.1. Üçüncü Kısmın Değerlendirilmesi 171
1.2. Antişamanlık veya Şamanlığı Yok Etme Politikası..... 172
2. BÖLÜM: SOVYET DÖNEMİ POLİTİKASINDA ŞAMANLIK VEYA
ATEİST PROPAGANDADA ŞAMANA AYRILAN YER..... 183
3. BÖLÜM: ŞAMANLIK GELENEĞİNİN MAHVI VEYA
YOK EDİLME POLİTİKASINA KARŞI İSYANLAR..... 195
4. BÖLÜM: SAYAN-ALTAY TÜRKLERİNE SUNULAN YENİ
DİN VEYA ŞAMANLIĞIN İÇTEN TASFİYE SÜRECİ 204
4.1. Ak Dinin Ortaya Çıkma Sebepleri veya Lamaizm Yeni Donunda.....204
4.2. İlk Haberciler, Yeni Dinin Dogmatik Özellikleri veya
Beklenen Kurtarıcı 207
5. BÖLÜM: ŞAMAN KÜLTÜNDEN UZAKLAŞMA ÇABALARI
VEYA ŞAMAN EKSENİNDE BURHANİZM..... 217
5.1. Suni Dinî Hareketler..... 217
5.2. Şamanlarla Mücadeleden Çıkarılan Sonuçlar 220

GENEL SONUÇ VEYA SON SÖZ..... 225
THE SHAMAN'S LAST CRY OR TURKISH NEO-SHAMANITY..... 228
ПОСЛЕДНИЙ КРИК ШАМАНА ИЛИ ТЮРКСКИЙ НЕОШАМАНИЗМ ... 233

KAYNAKLAR 238
DİZİN..... 256

ÖN SÖZ

Değişen dünya konjonktüründe geleneksel, semavî ve felsefi dinler, inançlar, inançsal pratikler ile ilgili tutum ve bilimsel yaklaşım da değişmiştir. Dünyanın gelmiş geçmiş en kapsamlı kültür fenomeni olan şamanlık da birçok yerde pratikten çıkmış, mazmun ve şekli değişmiş, diğer kültürel olgularla birleşmiş, sentezlenmiş ancak hiçbir yerde ve hiçbir zaman tamamen yok olup gitmemiştir. Ne dinlerin baskıları ne siyasi yönetimler ne ideolojik yaklaşımlar ne teknolojik gelişmeler şamanlığı belleklerden silmeye yetmiştir. Şamanlığın bileşenleri bu veya diğer formda kültürün üst veya alt düzeyinde, direkt veya dolaylı, şekilde varlığını günümüze kadar taşıyabilmiş, yarınlara da götürmeyi düşünmüştür.

Şamanlık klasik dönemini bitirse de geleneğin alt düzeyine itilse de her zaman insanların ilgi odağında olmuştur. XX. yüzyılın küreselleşen dünyasında, kültürlerin harmanlanmaya çalışıldığı, tek kutuplu dünya düzeyi oluşturulmaya doğru gidildiği bir zamanda, insanlığın bireysellikle başbaşa bırakıldığı, yapay zekâyla kuşatıldığı, yeni kurtuluş doktrinlerinin ortaya çıktığı, elektronik çağın başladığı bir devirde şamanlığa geri dönüş de başlamıştır. Bunalım yaşayan insanlık artık bilimin, ideolojik üst kurumların, New Age ve Wiccanlık (Vika) vb. hareketlerinin derde çare olmağının farkındadır. Diğer taraftan eski ideolojiler gibi yeni yapay dinlerin, yeni dünya düzeninin, mistik düşüncelerin de ölmek üzere olduğu aşikârdır. İnsanlık tüm bunların farkında olduğu içindir ki bir doğa dini niteliğinde olan ve bütün alanlarda -doğa ile toplum, insan ile Tanrı, evren ile dünya vs. arasındaki- harmoniyi gözetleyen şamanlığa geri dönüşü başlatmıştır. Her dönüş gibi bu dönüş de yeni bir algılama, yeni bir yaklaşımla izlenilir. Bu yenilik XX. yüzyılın 80'li yıllarında neo-şamanizm (neoshamanism) adı altında başladı. Türk kültüründe, biz buna şamanlığın yeniden diriltilmesi veya şamanlığın canlandırılması deriz. En tehlikeli olanı da neo-şamanlığın etnik, millî,

coğrafi özellikleri sıfırlayıp yeni bir dünya şamanizmi oluşturmak gayreti içinde olmasıdır.

Orta Asya, Kafkaslar ve Sibirya Türklerinin topraklarının işgalinden sonra daha çok Sibirya'da varlığını koruyan şamanlığa karşı önce Ortodoks Hristiyanlık ve Lamaizm, daha sonra ise o zamanki yönetim savaş açtıysa da son darbeyi Sovyet siyasi rejimi indirmiş oldu. Şamanlara karşı bu kadar sert tutum takınılmasının tek sebebi Çarlık Rusya'sının, özellikle de Sovyetler Birliği'nin Türk kimliğini yok etme siyasetiydi. Türk varlığına karşı savaşın başarılı olması da şamanları yok etmek, şamanlığı belleklerden silmek, Hristiyanlaştırmak, Ruslaştırmakla mümkün idi. Ancak yok edilen yalnız şamanlar oldu, şamanlıksa (şamanizm) Sovyetlerin çöküşüne kadar varlığını sürdürebildi. Bugün ise yeni bir aşamaya geçti.

Geleneksel şamanın son haykırışlarının işitildiği XX. yüzyılın 90'lı yıllarında dünyanın siyasi haritası değişti; çöken komünist rejimin baskılarından kurtulan Sibirya Türkleri millî kimliklerinin, geleneklerinin ve eski dinlerinin inşasına şamanlığı yeniden inşa etmekle başladılar.

Bu kitapta da şamanlıkla ilgili yayımlanan önceki kitaplarımızda olduğu gibi şaman, şamanlık terimleri kullanılmıştır. Şamanlık üzerine araştırma yapmayan bazı bilim adamları Türkçe kam/kamlık/kamizm kavramlarını neden kullanmadığımı soruyorlar. Cevap çok basittir; unutmayalım ki Sayan-Altay Türkleri kam/gam/ham ve kamlık derler, Yakut Türkleri oyun, Orta Asya Türkleri ise baksı/bakşı, falbin, perihan derler. Buraya Eskimoların, Nentlerin, Kamçatkalıların, Buryatların, Moğolların, Korelilerin, Japonların, Afrika halklarının, Kızılderililerin vb. kullandığı terimleri de ilave etsek fenomenolojik bir olgu olan şamanlıktan söz etmek mümkün olmaz. Şamanlığı terim bağlamında "Babil Kulesi"ne çevirmeye ne lüzum var?

Şamanlıkla ilgili önceki kitaplarımızda olduğu gibi bu kitap da Türk şamanlığını konu almaktadır. Kitabın yayın zahmetini üzerine alan ve kültürümüze, tarihimize, kimliğimize önem vermesiyle öne çıkan Ötüken Neşriyat'ın tüm çalışanlarına, başta Ertuğrul Alpay ve Ayşegül Büşra Paksoy olmak üzere teşekkürü borç bilirim.

BİRİNCİ KISIM

NEO-ŞAMANLIK VEYA BUNALIMDAN KURTULUŞA

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL BAĞLAMDA NEO-ŞAMANLIK VEYA TERİMİN TANIM ALANI

1.1. Neo-Şamanlığın Ortaya Çıkış Nedenleri veya Kısa Giriş

XX. yüzyılın sonlarından kültürel alanda ve ilmî literatürde neo-şamanlık, deneysel şamanlık, temel şamanlık, post şamanlık adları ile bilinen yeni bir olgu ortaya çıktı. Oldukça farklı biçimlenme sonucunda oluşan bu yeni şamanlık fenomenolojisi, medeni dünyanın büyük bir kısmını etkisi altına aldı. Yeni şamanlık, geleneksel kültürlerinde şamanlık olan, ancak objektif ve sübjektif sebeplerden dolayı şamanlığın yok olduğu veya yok olmakta olduğu kültürlerde ortaya çıktığı gibi, şamanlıkla hiçbir bağlantısı olmayan veya bağlantısı kalmayan halklarda da görülmeye başladı. Birinciler, özellikle Türk, Buryat, Moğol, Kızılderili, Afrika ve Avustralya yerlileri arasında görülen ve kendi kültürel değerlerini ihya etmeye çaba gösterenlerdir. İkinciler, son dönemlere kadar şamanlık geleneğini yaşatan halklardan şaman tekniklerini, metotlarını, ritüellerini öğrenmekle şaman olanlardır. Buna diğer halkların geleneksel şamanlığının orijinal biçimlerini, şaman tekniklerini ve metotlarını kullanmakla oluşan neo-şamanizm denilir. Neo-şamanlık artık uygarlığın bir parçası hâline gelmiş küresel bir kültür fenomenine dönüşmüştür.

Modern şamanlık Batı'da ve Sibirya'da, Amerika ve Afrika'da çeşitli düzeylerde ve farklı versiyonlarda temsil edilen uluslararası bir fenomen hâline gelmiştir. Yeni Çağ'da neo-şamanlık genel olarak psikolojik ve psikoterapötik çalışma yöntemlerini bir dizi şamanik metotlarla harmanlayarak manevi bunalımı ve fiziki ağrıları gidermeye çalışan ve farklı kültür ve inançlara sahip insanları birleştiren bir fenomen olup iki etmenle birbirine bağlıdır.

Birincisi eğitimli, farklı mistik akımları, büyüleri ve özellikle de şamanlığı öğrenen antropolog, yazar, psikolog, tıp doktoru vs. insanların kendilerini şaman olarak adlandırmasıdır.

İkincisi, istisnasız olarak bu insanların hepsinin, ruhlar tarafından seçildiklerini söyleyerek şamanlığı bir öğretmenin, usta konumunda olan bir şamanın kılavuzluğunda deneyimlerden ve kitaplardan öğrenmelerdir. Oysa geleneksel şamanların kanısına göre şamanlık öğrenilmez verilir, şaman olunmaz, şaman doğulur. Doğal olarak neo-şamanları şartlı olarak bin yılların geleneğini bozup, yeni gelenek yaratanlar şeklinde adlandırmak doğru olacaktır.

Neo-şamanlığın ortaya çıktığı XX. yüzyılın sonları ile XXI. yüzyılı "küreselleşme", "dijitalleşme", "bilimsel ve teknolojik ilerleme", "yüksek teknolojiler çağı", "elektronik çağ", "nanoteknoloji asrı" terimleriyle karakterize etmek mümkündür. Bu olumlu çağrışımı olan ifadeler ne yazık ki kendisiyle beraber olumsuz tanımlamaları, örneğin "dünya görüşü gerilemesi", "arkaikleştirme", "erime, yok olma", "ahlaki dejenerasyon", "millî-manevi değerlerin yıpranması" vs. adı verilen süreçlerin başladığı gerçeğini de ortaya çıkarmıştır.

Neo-şamanlık yeni biçimlenmedir, eski tasavvurların ve ritüellerin yeni bir yorumudur. Neo-şamanizm, New Age[1] (Yeni Çağ) hare-

[1] New Age (Yeni Çağ) - senkretik yapıya sahip bir gizli hareket olup, ruhsal konulara ilişkin bireysel eklektik yaklaşımla nitelendirilen çağdaş Batı kültüründe 20. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan, sınırları ve alt gruplarıyla geniş bir uygulama ve inanç alanına işaret eden, alternatif ruhsal hareketlerin üst başlığı olup türsel bir kavramıdır. Herhangi bir değişmez, mutlak kutsal metin, dinî kurum ve din adamları hiyerarşisinden uzak olduğundan din sosyolojisinde New Age'in geleneksel din ile arasındaki farkı ortaya koymak için akademik literatürde New Age'e, yarı dinî veya dinleyici/izleyici kültü ve kült çevresi/ortamı şeklinde tanımlar getirilmiştir.

Yeni Çağ hareketinin 20. yüzyılın sonlarında en az 100 milyon taraftarı (yarısından fazlası Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamaktadır; Rusya'da, tahminlere göre yaklaşık 1 milyon taraftarı var.) olduğu varsayılır. Bu hareketin ana eğilimleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra teosofi temelinde oluşturuldu. Şimdi en az 5 bin farklı hareketi ve mezhebi birleştirir; bunların başlıcaları Teosofi, Antroposofi, Swedenborgianizm, Spiritüalizm, Liberal Katoliklik, Agni Yoga, Ben'im, Yeni Akropolis, Üniversalizm'dir. New Age, özellikle şifa üzerinde durur. Bu dine göre insanın içinde onun fiziksel ve psikolojik sorunlarının üstesinden gelmesini sağlayan kozmik bir güç vardır. Aynı güç evrende çeşitli güç merkezlerinden de enerji hatlarıyla yayılmaktadır. İnsanlar, bilinçlerinin gelişmesiyle içlerindeki bu

ketinin bir çıkış, kurtuluş kodudur. Burada neo-şamanlığın postmodern kültürün açıklayıcı bir fenomeni olduğunu ve post-endüstriyel uygarlığın koşulları ve teknolojileri ile belirli bir simbiyoza[2] giren arkaik dinî inançlardan ve kültlerden bir şeyler alarak ortaya çıktığını da hatırlatmak gerekir. Neo-şamanlık gibi New-Age (Yeni Çağ), neo-arkaik, neo-paganizm, neo-ezoterizm, yeni dinî hareketler adlarıyla bilinen tüm bu fenomenlerin neo/new (yeni) ön eki, modern ve hatta postmodern biçimlerin temelde orijinallerinden farklı olduğunu gösterir. O hâlde neo-şamanlık farklı bir yapılanma olup eski kültür olgularının en seçkin "iyi" unsurlarını kabul etmesi gibi anlaşılmalıdır.

Bununla birlikte neo-şamanlığın gündeme gelmesine 1960'larda yaygın bir hâle gelen ve Batı dünyasında kurtuluş arayan New Age gibi yeni dinî akımlarla beraber dinsizliğin, Satanizmin ortaya çıkmasının da büyük katkısı olmuştur. The New Age (Yeni Çağ) hareketi, maddiyatçı Batı kültürüyle Doğu dinlerini, özellikle Hinduizm'i, Budizm'i, Taoizm'i ve şamanlığı sentezleyerek felsefe ve din karışımı yeni bir akım yarattı. Küresel sermaye, tek devlet ve tek din ideolojisinin çocuğu olan New Age, Yeni Çağ'ı dizayn etmekle aslında insanı tek Tanrı inancından uzaklaştırıp "Herkesin tanrısı kendisidir" düşüncesini aşılamakla görevlidir. Wicca[3] uygulamaları

---

gücün farkına varacaklar, böylelikle herhangi bir dışsal otoriteye (dinî kurum, hiyerarşi, rehber vs.) ihtiyaç duymadan bu güçlerini kullanacaklardır. Özetle tek tapınak kültü olan Tanrı'ya ihtiyaç kalmayacak, dolayısıyla herkes kendi kendisinin tanrısı olacaktır.

2 Simbiyoz, iki canlının tek bir organizma gibi yardımlaşarak bir arada yaşamalarıdır. Simbiyoz veya simbiyozis, "ortak yaşama" anlamındadır. Birden fazla canlı türünün, belirli koşullar altında bir arada yaşaması, simbiyozis olarak tanımlanır. Simbiyoz, genel olarak canlılar arası bir ilişki türü olmakla birlikte, bu ilişkiye katılan (ortak olan) tüm canlıların fayda görmesi sonucu oluşur. "Simbiyoz" kelimesi genellikle, iki veya daha fazla türün karşılıklı fayda sağladığı; madde, enerji veya bilgi alışverişinin olduğu doğadaki ilişkisiyle ilişkilendirilir. Endüstriyel simbiyoz, şirketlerin bir arada endüstriyel iş birliği içinde olduğu, birinin atığının diğeri için hammadde olduğu bir aracılık yapısıdır.

3 Wiccanlık (Vika) cadılıktan çok sonraları var olmuş olan bir inanç sistemi olup cadılık kökenli olduğundan onun bir alt dalı olarak bilinir. Wicca (Vika) kavramı, cadılıktan çok daha yeni, modern bir kavramdır. Wiccanlık bir yaşam tarzı, gidilecek yol olup cadılığın diğer adı olarak da bilinir. Modern cadılık olan wicca, doğa tabanlı bir inanış şeklidir. Wiccanlar Şeytan'ın varlığına inanmazlar ve sa-

veya neopaganizm de başka bir taraftan insan ırkını küresel gücün kölesi hâline getirme görevini üstlenmiştir. Aynı şekilde neo-şamanlık da geleneksel şamanik uygulamaların yeniden yorumlanmasına dayanan ve bazen kentsel alanlarda uygulanan bir senkretizm hâline geldi.

Şöyle ki neo-şamanlık, Amerika'da, Meksika'da, Afrika'da, Avrupa'da olduğu gibi Yakutistan (Saha), Tuva, Hakasya ve Altay'daki Sibirya şaman okullarının, geleneklerinin, mistik ve ritüel deneyimlerin Yeni Çağ'da yeni bir yorumla birleştirerek biçimlenmesidir. Bir insanın kendisiyle uyum içinde olması, doğa ve kültürle olan kayıp bağlarının çoğunu yeniden inşa etmesi için bir yol bulma, sadece şamanistik dünya görüşünün değil, aynı zamanda modern insanın kişisel arayışının da temel unsurudur. Bu durumda neo-şamanlık bir ihtiyacın, bir gereksinimin sonunda ortaya çıkmıştır. İnsan kendi dünyasını bulmak için geçmişin saf olarak kabul ettiği manevi dünyasına retrospektif (geriye bakarak) bir yolculuk gerçekleştirir. Bu yolculukta o dönemlerin en etkili araçlarını modernize etmekle kendini bunalım yaşayan dünyadan kurtarmaya çalışır. Altay'da, Yakutistan'da şamanlığın tamamen kaybolmanın eşiğinde olduğu Sovyet dönemi sonrasında, Hristiyanlık ve Burhanizm hakkındaki fikirlerin de bulanık ve istikrarsız olduğu bir zamanda neo-şamanlık sahneye çıktı. Arkaik dinî inançların, ayrıca heterojen dinî bileşenlerin Sibirya karakterinin hayatta kalan kombinasyonu olduğu da vurgulanmalıdır. Tüm bu karmaşıklığın sonucunda geleneksel ritüeller Altay'da, Yakutistan'da neo-şamanlığın halk dini temeli adı altında oluşumunu sağlamış olur. Bileşenler sadece heterojen olanlar değildir, birleştirildiklerinde hatta bazen birbiriyle çelişen nesnelerdir. Bu olgu Sayan-Altay ve Yakut Türklerinin geleneksel dünya görüşüne bir bütün olarak uyan karmaşık bir yapının ortaya çıkmasına neden olur. Ancak Sibirya Türk neo-şamanlığının gele-

tanist de değillerdir. Wicca ile aktif olarak uğrasan kişiler Tanrı ve Tanrıça'ya inanırlar. Yani vika takipçilerinin teolojisi Duoteistik bir Tanrı ve Tanrıça inancı üzerinde kurulmuştur, Tanrı'ya şirk koşmakla bir nevi paganizme dönülmüştür. Bu kavram, 1954 senesinde devlet memuru olan Gerald Gardner (1884-1964) tarafından ileri sürülmüş, onun öğretileri bir din hâline getirilmiştir.

neksel şamanlıkla tarihsel ve genetik bağlantısını göz ardı etmek mümkün değildir.

Söylemek gerekir ki Sibirya Türk neo-şamanlığı küresel kültürün doğurduğu sonuçların izleyicisidir. Nitekim Türk neo-şamanlığı, etnoşamanlığın ayrı ayrı biçimlenmelerinden ortaya çıkan psikoteknik uygulamaların genel eklektik[4] sonucudur. Bu nedenle de Batı kültürünün neo-şamanlığı gibi Sibirya neo-şamanlığı da çeşitli gelenekleri, dinî ve seküler olgu ve unsurları kitaplardan, internet sayfalarından alıp birbiriyle sentezleyerek kendi varlığını oluşturma gayretindedir. Yakut, Tuva, Altay şamanları, ayrıca Sibirya'nın başka bölgelerinin şamanları da diğer dinî ve inançsal doktrinleri, ritüelleri temel alarak gibi, kendileri de dünyanın çeşitli yerlerinden gelenleri yaptıkları merasim aracılığıyla neo-şaman kültürüne yönlendirirler. Bu ise geleneksel şamanlığın gevşek yapısı nedeniyle XVII-XIX. yüzyıllarda İslam, Budist, Hristiyanlık unsurlarını benimsemesi, adları zikredilen dinî sistemlerin bazı ritüel özelliklerinden yararlanması ile selef-halef ilişkisi neticesinde neo-şamanlığa aktarılması ve yeni bir boyut kazanması ile izah edilmelidir.

Neo-şamanlık, yerli (özellikle Amerikan) şamanik ve psikoterapötik tekniklerin kentlerde yaşayan insanlar tarafından entegrasyonunu içeren bir dizi söylem ve uygulamadır. Bu olgu diğer Yeni Çağ maneviyat kodları gibi, Avrupa modernitesinin materyalizm ve pozitivizmine karşı ortaya çıktı. Neo-şamanlık Batılı halkbilimcilerin, etnologların, teologların iddia ettiği gibi atalarından kalma unutulmuş bilgilerin yeniden gündeme getirilme fikrinin merkezi olarak sunulur. Neo-şamanistler, şamanlık üzerine yazılmış on binlerce bilimsel eserin dolaşımından, değişen bilinç durumlarından ve yeni psikoterapötik yöntemler üretme olasılığından büyük ölçüde yararlanırlar. Şamanlık, genellikle bilinç durumunun değişmesi sonucunda, her zaman olmasa da psikoaktif ilaçların kullanımı ne-

[4] Eklektik, Yunanca ve Latincede "seçmek" anlamına gelen "eligere"den türemiştir. Felsefi anlamda "her sistemin sunduğunun en iyisini almak" gibi algılanabilir. Farklı felsefi veya sanat sistemlerinden alınan unsurların yeni bir sistem içinde yeniden kullanılmasıdır. Sanattaki farklı çağ ve üsluplardan seçilip devşirilen unsurların yeni bir tasarım, ürün ya da düşünce akımı oluşturmak için ele alınması olgusunu ifade eder.

ticesinde de hayata geçirilir. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, dünyanın çeşitli bölgelerinden gelen şamanik bilgi ve uygulamalar, yerli olmayan, özellikle Kuzey Amerika ve Avrupalı bir kitlenin ilgisini giderek daha da artırmaktadır. Genel olarak şamanlık şeklinde adlandırabileceğimiz şifa ve maneviyatla ilişkili yerli uygulamalar ve psikoterapötik tekniklerin çeşitliliği neo-şamanizmin esin kaynağına çevrildi. Neo-şamanlık, özellikle Amazon, Mezoamerikan ve Kuzey Amerika yerli gruplarının bilgi ve uygulamalarının yorumlarından kaynaklanmaktadır.[5]

Neticede neo-şamanlık Batı dünyasının ve Amerikan antropologlarının, Kızılderili kabilelerin şamanlığını öğrenme gayesinin sonunda ortaya çıktı. Aslında bu durumu, "Amerika kıtasına gelen Avrupalılar önce bir halkı ve kültürü mahvettiler, sonra onu ilgi odağına çevirdiler" şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır.

1.2. Neo-Şamanlığın Serüveni veya Kısa Tarihçe

İlk önce neo-şamanlığın (yeni şamanlık) tıpkı şaman terimi gibi çok şartlı olduğunu vurgulamak gerekir. Bu terim, XX. yüzyılın 60-80. yıllarında Kuzey Amerika, Amazon ve Mezoamerikan yerlilerinin şamanlığını araştıran antropologlar tarafından gündeme getirilmiştir. Bunun esas sebeplerinden başlıcası, Amerika kıtasını işgal eden Avrupalıların yerli halkı soykırıma uğratması ve şamanları yok etmesinden sonra XX. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Kızılderililere egzotik bir halk gibi bakan bilim adamlarının artan ilgisiydi. Yalnız tecrid edilmiş yerlerde yaşamlarını sürdüren bu yerlilerin kültür varlığını öğrenme isteği, şaman konusuna gösterilen ilginin güçlenmesi ile neticelendi.

XX. yüzyılda, M. Eliade ve C. Lévi-Strauss'un şamanizmle ilgili çalışmaları; şamanik uygulamanın terapötik faydalarını göz önünde bulunduran, böylece şamanizmi zihinsel bir hastalık veya bir saçmalık olarak tanımlayan öncül teorilerle çelişen bir ilk teorinin ortaya çıkmasına yol açtı. Lévi-Strauss'a göre, şamanik uygulamalardaki

[5] Scuro J. and Rodd R. "Neo-Shamanism", Encyclopedia of Latin American Religions. Chapter January. Springer International Publishing Switzerland, 2015, s. 1.

"sembollerin etkinliği" bir mitolojiyi ve kişinin ruhuna faydalı bir dizi eylemi yapılandırır. Eliade'nin çalışmalarında ise arkaik ekstaz teknikleri, kendinden geçmiş yolculuk ve trans, şamanik deneyimin kalbi oldu. Onun yaklaşımı şamanik deneyimi, bu "kaos ustalarının" ifadesinin mükemmelliği olarak tanımlar. Neo-şaman da tıpkı geleneksel şaman gibi trans durumuna geçerek başka dünyalara yolculuk yapar veya yaptığını düşünür yahut hastalarını bunu düşünmeye davet eder. Diğer taraftan M. Eliade'in ve C. Levi-Strauss'un eserlerinin İngilizceye tercümeleri de evrensel bir din, bir psikoterapötik teknik olarak adlandırılan şamanlığa ilgiyi doruk noktasına ulaştırdı.

Böylece şamanlık konusunda uzman olmayan birkaç araştırmacı (Carlos Castaneda[6] ve Michael Harner[7] gibi yazarlar) şamanlığı öğrenilebilen, yapılabilen psikoterapötik bir geleneksel uygulama olarak bilim dünyasına getirdiler. Gündeme gelen ve hızla yayılan neo-şamanizm kavramını Joan B. Townsend, "edebiyat, atölye çalışmaları ve internetten alınan eklektik bir inanç ve etkinlik koleksiyonu" diye adlandırır. "Genellikle geleneksel şamanlardan önemli ölçüde farklı olan uygulamaların ve inançların temellendirilmiş metaforik, romantik "ideal" şaman kavramının icat edilmiş bir geleneğidir" der[8]. Ayrıca o neo-şamanlığın demokratik karakterinin geleneksel şamanizmden farklı olduğunu da belirtmiş olur. Yani tanım gereği herkesin şaman olamayacağı geleneksel bir dünya görüşünün aksine, neo-şamanlıkta "herhangi bir kişi isterse şaman olabilir" kuralı hâkimdir. Kabile kültürlerinde bir şaman, topluluk tarafından seçilebilir veya şamanik yeteneği miras yoluyla alabilir. Oysa neo-şamanlıkta, şaman eğitimini kabul etme kararı genellikle bireyseldir. Kişi kendi isteğiyle şaman olabilmektedir. Başka bir yerde J. Townsend neo-şamanlığı şöyle tanımlar: "Genellikle geleneksel şamanlardan önemli ölçüde farklılaşmış, inşa edilmiş, romantikleştirilmiş "ideal" şaman kavramına dayanan yeni bir uygulama ve

6 Castaneda C. *The Teachings of Don Juan*: A Yaqui Way of Knowledge, University of California Press, 1968.

7 Harner M. *The Way of the Shaman*. Harper & Row, 1980.

8 Townsend Joan B. *"Individualist Religious Movements: Core and Neo-Shamanism"*. Anthropology of Consciousness, 2005, vol. 15 (1), s. 4-5.

Geleneksel Tuva şamanı

inanç geleneğidir."[9] Burada görüldüğü gibi Kızılderililerin geleneksel şamanlığında kabilenin seçimi önemlidir, oysa Türk şamanlığında seçim yalnız ruhların ihtiyarındadır; ne kollektif ne de bireysel özelliklidir.

Kızılderili şamanı kabilenin ortak kararıyla veya ortak ihtiyacı doğrultusunda bu görevi kabul ettiğinden bireysellik ile toplumsallığı birleştirmiştir.

O hâlde Batı bilim çevresinin önerdiği neo-şamanizm kavramı, modern bir insanın çeşitli geleneksel şaman uygulamalarına çekiciliğini ve belirli modern kültür biçimleriyle sentezlenmesini içeren eklektik bir fenomendir, denilebilir. Neo-şamanlık, birkaç bilim dalının, -örneğin psikoterapötik teknikler, sanat, dijital teknolojiler vb.- en iyilerini seçerek ortaya çıkmıştır. Neo-şamanın icra merkezi şamanlık kültüründen uzak, geleneği bilmeyen, mitolojik-ritüel dünyanın sırlarına vakıf olmayan insanların ortamıdır. Bu tez, Batı dünyası neo-şamanlığı için tam geçerlidir. Hatta şaman geleneğini yeniden inşa eden Sibirya Türk neo-şamanlığında da durum fazla fark yaratmamaktadır.

Literatürde temel veya çekirdek şamanizm (core shamanism), neo-şamanizm (neoshamanism), kentsel şamanizm (urban shamanism) adları ile bilinen yeni şamanlığın aslında aynı kavrama atıfta bulunan terimler olduğu bir gerçektir. Nitekim J. Atkinson "neo şamanizmi" ve "kentsel şamanizmi" eş anlamlı olarak görmektedir.[10] Joan B. Townsend ise biraz farklı şekilde, geleneksel şamanizm biçimlerini (örneğin Nepal ve Sibirya'da) kentsel, neo-şamanlığın

[9] Townsend Joan B. *"Individualist Religious Movements: Core and Neo-Shamanism"*, s. 1-9.

[10] Atkinson J. M. "Shamanism Today". *Annual Review of Anthropology.* 1992, Vol. 21, s. 322.

ise farklı bir yapılanma olduğunu vurgular.[11] Başka bir deyişle, kentsel şamanlıkla neo-şamanlığı birbirinden farklı olgular olarak sunar.

Geleneksel Kızılderili şamanı

Doğal olarak neo-şamanlığı tüm dünyada tanıtan ve ünlendiren Carlos Castaneda ve Michael Harner gibi yazarların 1960-1980'lerde şamanik uygulama hakkında yeni bir okuma öneren kitaplar yayımlayarak neo-şamanlık olgusuna yol açtıklarından da söz etmek lazımdır.

Bu sürece, diğer ruhsal geleneklerde bilgelik arayan Batılı bilim adamlarının çalışmalarını da ilave edebiliriz. Burada bazı karşı fikirlerin nereden kaynaklandığını hatırlatmakta fayda vardır. Nitekim şamanlık konusuyla ilgilenen, ancak bilimsel hazırlığı olmayan meraklıların "asil vahşi" ırkçı kavramına karşı geldikleri ve uzaklarda, gizli ormanlarda yaşayan egzotik, karanlık insanların gerçek manevi aydınlanmanın kaynağı olduğu kanısına vardıkları da göz ardı edilmemelidir. Bu tür ruh yolculukları, bilgeliğe değer veren bir model yaratmaktadır. Carlos Castenada'nın yazılarının sunduğu herhangi bir deneyimsel değer, kültürel özgünlüğü ve kurgusal eğilimleri olmadığı için eleştiriler arasında kaybolmuştur. Sonunda Castenada'nın çalışmaları, öğretici atalarının yaptığı kadar, aydınlanmaya sadece seçilmiş birkaç kişi için izin verildiği fikrini ortaya koydu. Şamanizmin bu görüntüsü sadece genel nüfusta değil, aynı zamanda iyi eğitimli neopaganlar arasında da devam eder.[12] Castenada'nın eserlerinin neo-şamanlık kavramının tanımına büyük tesiri olmuştur.

---

[11] Townsend Joan B. "Individualist Religious Movements: Core and Neo-Shamanism", s. 4.

[12] Harrell K. "Neoshamanism: A Call to the Western Animistic Soul", https://www.huffpost.com/entry/neoshamanism_b_976102.

Castaneda, Yaqui Indian Don Juan Matus'un öğrencisi olduğunu iddia ederken, araştırmacı Lynn Andrews, Agnes Whistling Elk ve Ruby Plenty Chiefs adlı iki kadın öğretmenin yönetiminde çalıştığını iddia etti. Castaneda'nın 1968'de yayınlanan etkili ve tartışmalı *Don Juan'ın Öğretileri*[13] ve 1981'den beri Andrews'un birçok kitabı da dâhil olmak üzere oldukça iyi satılmakla beraber akademik çevrelerde neo-şamanlık konusuna yoğun bir ilgi uyandırdı.[14]

1960 yılında bitkilerin tıbbi özelliklerini araştırmak için yola çıkan ve bir antropoloji öğrencisi olan Castaneda, şaman-büyücü Don Juan'ın yardımına başvurdu. Böylece Castaneda'nın hayaller ve vizyonların birincil gerçeklik hâline geldiği büyücülük dünyasına başladığı görülür. Bununla beraber o, 1960 ve 1970'lerde "manevi uyanışın" temellerinden biri olan halüsinojenleri içeren bir gezi yapmış oldu. Castaneda'nın görüşleri New Age'i arayanlarla yankı buluyordu. Örneğin, büyücülerin "enerjiyi doğrudan algıladığını" söylemesi buna örnek olabilir. Bu ise evreni bir enerji akışı olarak gören Yeni Çağçıların (New Age) her şeyin enerji olduğunu iddia etmeleri ile örtüşmekteydi. Castaneda, Don Juan'ı bir büyücü olarak takdim etti ve birçok bakımdan şamanizme başka bir adla atıfta bulundu. Manevi yolculuğu ve Don Juan ile ilgili kitapları şamanlığa olan ilgiyi ateşledi ve neo-şamanlığın yükselişinde büyük bir etki hâline geldi.[15]

Carlos Castaneda

Castaneda'nın yaklaşımı, klasik epistemolojinin sınırlamalarını kabul eden antropolojik yaklaşımın radikal bir ifadesi olarak ortaya çıktı; kişi sadece bir fenomeni veya deneyimi tam

13 Castaneda C. *The Teachings of Don Juan*.

14 Andrews L. *Jaguar Woman and the Wisdom of the Butterfly Tree*. Harper Collins, 1986.

15 Montenegro M. "The New Age Embraces Shamanism", https://www.equip.org/article/the-new-age-embraces-shamanism/

olarak katılarak anlayabilir. Bu ise gerçeklikle kurgu arasındaki sosyal ve mitolojik yapılar ile gerçek dünya arasındaki sınırı daha iyi anlamayı sağlayan kolektif katılım tecrübesiydi. Buna karşı bilimsel çevrelerde birtakım eleştiriler olsa da C. Castaneda, bazı psikotröpik maddelerle deney yapmaktan çekinmedi, bunu yaparken şamanik deneyimin gerçeğine yaklaşmaya çalıştı, yani ontolojisini öznel bir perspektiften anlattı.

Yukarıda da denildiği gibi neo-şamanlığın yükselişindeki en etkili insanlardan biri, yerli öğretmenler tarafından şamanizme başladığını iddia eden Carlos Castaneda ve diğeri de Lynn Andrews'du. Neo-şamanlığın oluşmasında bu iki yazarın "şaman yaşantısı", "büyü ve şaman", "inisiyasyon merasimleri" hakkında yazdıkları yarı roman-yarı hatıra türündeki eserleri çok etkili oldu. Bunlardan birincisi, yazdıkları çok tartışılan ve hakkında çok yazılan Carlos Castaneda, öteki de ondan hiç de az tartışılmayan Lynn Andrews'dur ki kitapları denildiği gibi Amerikan yerlilerinin kültürünü sahteleştirmekten geçer. İnsanlığın dikkatini şamanlığa çeken ve son dönemlerde sayısı 50'den fazla olan şaman dernek ve merkezlerinin kurulmasında bu iki yazarın rolü büyüktür. Bu listeye üçüncü bir şahsı da ilave etmek gerekir ki o da akademisyen ve uygulamacı bir şaman olan Michael Harner'dır ve şamanlığı bir yaşantı, bir örgüt hâline getirmiştir. Bu da yetmezmiş gibi kendisini şaman olarak ilan etmiş, hastaları iyileştirme ritüelleri düzenlemiştir.

Uygulayıcı neo-şaman Lynn Andrews

Bu üç şahıs, şamanlığı tarihe karışmış ya da karışmakta olan bir dünya görüşünden çıkarıp yaşanılan ve uygulanan canlı bir varlığa ve deneyim hâline getirdiler. Bunalım geçiren Batı dünyasına nefes alması için yeni bir pencere açtılar.[16] Harner'in deneyimlerinden ve

[16] Bayat F. *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken, 2006, s. 285.

yazdıklarından sonra Avrupa'da da yeni şamanlık merkezleri kuruldu.

Neo-şamanlığın kurucularından biri olan M. Harner bir akademisyendir. Michael Harner, hâlâ doktora çalışmasını yaparken, Kızılderili kabilelerini ziyaret etmiş ve orada Kızılderili şamanları gözlemleyerek bazı bilgiler elde edinmiştir. Daha sonra (doktora savunmasından sonra) o, yine Kızılderili kabilelerine gitmiş ve kendisinin de belirttiği gibi inisiyasyondan geçerek tam teşekküllü, tam hukuklu bir şaman olmuştur. Harner, dünyanın farklı ülkelerinde kendisinin geliştirdiği ve "core shamanism" (çekirdek veya temel şamanizm) adını verdiği neo-şamanlık ağı kurmuştur. O 1979'da kurduğu Şamanik Araştırmalar Vakfı (The Foundation for Shamanic Studies) bünyesinde çok sayıda insanı birleştirerek büyük bir vakıf kurabildi. Onun uygulamaları şimdi de neo-şamanlığın en yaygın türü gibi faaliyet gösterir. Harner'in başlıca düşüncesi tüm dünya için yeni bir şaman yolu çizmektir. Bu nedenle de "temel şamanizm" kültürel ve sosyal bağlamdan kurtulmuş yeni bir şaman tekniği gibi ortaya çıktı. Bu teknikleri öğreterek ve kullanarak bugün neo-şamanizm olarak adlandırılan yeni şamanlığın temelleri oluşturuldu. Harner'in vakfı şu anda ABD, Kanada, Avustralya, Avrupa, Asya ve Latin Amerika'da eğitim programları yürütmektedir. Bazı tespitlere göre, Michael Harner Vakfı mezunlarının sayısı yaklaşık 35.000'dir.

Profesör Michael Harner - Teorisyen ve uygulayıcı şaman

Batı dünyasında neo-şamanlığın yayılmasında bilim adamı ve neo-şaman olan Sandra Ingerman'ın da rolü büyüktür. Şamanlık, tedavi ve psikoloji konularında on iki kitabın yazarı olan S. Ingerman'ın en ünlü eseri "Ruhun Dönüşü: Parçalanmış Benliği Onarma" (Soul Retrieval: Mending the Fragmented Self[17]) olup burada o, duygusal ve fiziksel hastalıkları iyileştirmek için eski şaman ru-

[17] Ingerman S. *Soul Retrieval: Mending the Fragmented Self.* New-York: HarperCollins, 1991.

hunu geri alma geleneğini yeniden canlandıran bir vizyon çizer ve bunu çağdaş psikolojik kavramlarla birleştirmenin sonuçlarını anlatır. Sandra, dünyaca ünlü bir şamanizm öğretmenidir ve kırk yıla yakın bir zamandır öğretmenlik yapmaktadır. Manevi yöntemler kullanarak çevre kirliliği, şamanik yolculuk, iyileştirme ve tersine çevirme üzerine uluslararası atölyeler kuran bir akademisyendir. S. Ingerman, kültürler arası eski şifa yöntemlerini, çağımızın ihtiyaçlarına hitap eden modern kültürümüzle birleştirmekle tanınır.[18] Tek kelimeyle Sandra Igerman, şamanizm ile psikoterapi arasındaki köprüyü kuran büyük bir neo-şamandır. Ayrıca o, ruhun geri dönüşü üzerine çalışmalarına ek olarak, temel şamanlığın önemli konularının şamanik şifa olduğu, doğa güçleriyle akraba olduğumuzu da kanıtlamaya çalışmaktadır. Onun araştırmaları daha çok ruhu geri çağırma, şifa sırasında psikotörepik usullerden yararlanmaya dayanır.

Sandra Ingerman

Tıpkı M. Harner gibi bir bilim adamı ve pratisyen şaman olan Angeles Arrien hakkında da bilgi vermek gerekir. O da M. Harner gibi sadece şamanizmi araştırmakla kalmayıp, aynı zamanda şaman tekniklerini uzun yıllar pratiksel olarak ustalaştıran ve bu alandaki bilgilerini birincil kaynaklardan alan Amerikalı bir kültür antropoloğudur. Bu nedenle Angeles Arrien kendine özgü eğitim programı geliştirmiştir ki bu yöntem Batılı entelektüel ve şamanik ampirik yaklaşımları bütünleştirmekten geçmektedir. Angeles, Batı kültürünün geçirmekte olduğu başlangıcı ve bu kültürün başarılı bir şekilde nasıl yönlendirileceğini keşfetmek için yerli halklardan ve modern bilgeliğin öğretilerinden

[18] https://www.sandraingerman.com/

DİZİN

A

Afrika 12, 15, 18, 85, 86, 126, 141, 149, 159, 171
Ak Burhan 206, 209, 211, 216, 217
Ak Din 117, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 220
ak şaman 110, 112, 113, 116, 117, 118, 138
Altay 18, 19, 44, 76, 86, 99, 111, 112, 113, 125, 127, 130, 134, 136, 144, 149, 151, 156, 163, 164, 165, 167, 177, 179, 181, 182, 183, 185, 196, 198, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 219, 221, 225
Altaylar 176
Amazon 20, 52, 128
Amerika 15, 18, 20, 26, 38, 39, 42, 55, 67, 76, 81, 85, 102, 126, 137, 141, 157, 171, 184
antropolog 16, 20, 38, 39, 46, 49, 54, 99, 144
Arjantin 39
arkaik ekstaz 21
Asya 26, 67, 86, 102, 152, 153
ateist propaganda 171, 194, 196
Avrupa 18, 20, 26, 29, 38, 40, 43, 59, 67, 71, 74, 75, 76, 81, 85, 126, 128
Avustralya 15, 26, 40, 128, 159
Azerbaycan 116, 156, 167

B

bakşı 12, 87, 156, 167
Bolivya 40
Brezilya 39, 159
Buda dini 176
Budizm 17, 60, 75, 115, 135, 166, 178, 204, 206, 207, 212, 219, 225
Burhanizm 18, 81, 111, 113, 117, 124, 136, 178, 204, 205, 206, 207, 210, 211, 212, 213, 214, 217, 218, 219, 220, 221
Buryat 15, 44, 105, 110, 117, 122, 140, 159
Buryatya 120, 126, 129, 134, 144, 178

C

core shamanism 22, 26, 36
Cungar Hanlığı 177, 179, 204, 219

Ç

Çarlık dönemi 119, 120
Çarlık Rusyası 12, 171, 177, 178, 181, 182, 183, 188, 193, 196, 204, 211, 212, 219

çekirdek şamanizm 22, 34, 35, 36, 61
Çuvaşya 139, 140

D

Dağlık Şorya 149
davul 32, 41, 56, 90, 97, 100, 105, 112, 150, 151, 153, 163, 164, 189, 190, 197
değişen bilinç durumu 32, 41, 128
deneysel şamanlık 15, 36
dinler tarihçisi 46
Dünya Ağacı 41, 69, 70

E

ekstaz 34, 102, 103, 106, 162
Ekvador 40, 129
Erlik 90, 92, 115, 205, 215, 216, 217, 218, 219, 221
Eskimo 39
esrime 85, 104
etnograf 54, 144
etnolog 46, 99
Evenk 87
ezoterik bilgi 68, 81, 108
ezoterizm 59, 68, 73, 123

F

falbin 12, 86, 87, 153, 156, 167
filozof 49, 54, 90
fizyolog 49
folklorcu 54, 99

G

geleneksel şaman 21, 22, 37, 51, 70, 76, 95, 119, 121, 125, 165, 171
geleneksel şamanlık 46, 62, 105, 119, 120
Göktürk Kağanlığı 178
Güney Altay 204, 220
Güney Amerika 71

H

Hakasya 18, 76, 105, 120, 122, 124, 129, 130, 132, 141, 149, 151, 161, 182, 191, 204, 216
halkbilimci 46, 144
Hanti 199, 200
Han Tigir Kayrakan 134
Hinduizm 17
Hristiyan 60, 89, 100, 113, 116, 131, 136, 148, 150, 151, 171, 180, 181, 182, 205, 212, 213
Hristiyanlaştırma 119, 171, 181, 221
Hristiyanlık 18, 19, 75, 78, 81, 124, 131, 135, 152, 166, 183, 206, 219, 225
Hristiyan misyonerleri 194
Hristiyan Ortodoks 60, 151
Huhe Münhe Tengri 91

İ

inisiyasyon 25, 46, 107, 108
İslâm 19, 75, 78, 135, 146, 152, 153, 154, 166, 168, 173, 220, 225

J

Japon 105, 128, 198, 214, 220

K

kadın şaman 63, 88, 107, 116, 122, 128, 151, 189, 192
Kafkaslar 12, 220

Kalpas 176
kam 12, 44, 86, 87, 96, 98, 112, 113, 115, 118, 195
Kamçatka 86, 97
kamlık 12, 45, 50, 52, 62, 65, 68, 76, 77, 87, 90, 97, 98, 103, 104, 105, 108, 110, 111, 112, 114, 125, 128, 145, 149, 150, 151, 152, 162, 165, 166, 180, 182, 186, 187, 189, 191, 197, 216, 219, 221
Kanada 26, 121
kara inanç 115, 205, 221
kara şaman 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118
Kazakistan 134, 153
Kazım isyanı 199, 200
Kırgızistan 134, 155
Kızılderili 15, 20, 22, 23, 26, 36, 39, 40, 67, 149, 159
komünist rejimi 12, 183, 190, 196, 203
Kore 105, 128
kostüm 146, 163, 219
kulak şamanlar 188, 191
Kuzey Amerika 20, 40, 52

L

Lamaizm 12, 81, 111, 124, 131, 152, 178, 204, 206, 220
Latin Amerika 40, 67

M

Mançu 87
Meksika 18, 40, 52, 128, 129, 159
Mezoamerikan 20
milli kimlik 12, 201
mistisizm 68, 74, 76, 119
modern psikoloji 35, 68, 82
Moğol 15, 44, 87, 117, 177, 206, 211, 213, 214, 218, 219, 220, 221
Moğolistan 119, 120, 128, 129, 130, 178
Müslüman 139, 149, 152, 153, 156
müzikolog 49

N

Nanay 87
Nents 200
neo-arkaik 17
neo-ezoterizm 17
neo-paganizm 17
neoshamanism 11, 22, 23, 35, 38, 41, 253
neo-şaman 19, 21, 25, 26, 32, 41, 42, 46, 47, 51, 52, 56, 57, 61, 68, 70, 71, 73, 74, 75, 77, 79, 105, 115, 117, 124, 127, 136, 137, 149, 157, 158, 159, 160, 202, 220
neo-şamanizm 21, 22, 35, 38, 46, 68, 73
neo-şamanlık 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 26, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 50, 55, 58, 59, 62, 67, 68, 71, 73, 76, 80, 81, 105, 119, 120, 122, 123, 126, 127, 131, 133, 142, 145, 148, 156, 159, 160, 161, 166, 167, 220, 222, 225
Nepal 23, 137
New Age 11, 16, 17, 24, 39
Nivka 198

O

Orta Asya 12, 72, 86, 119, 126, 128, 134, 135, 145, 152, 153, 156, 167, 168, 178, 220

Ortodoks Hristiyan 12, 146, 179, 183, 204
Ortodoks misyonerler 100, 179, 180, 181, 198
Oyrot Beyi 176
Oyrot Han 206, 207, 209, 211, 213

Ö

ölüp dirilme 106, 107, 108, 109
Özbekistan 152, 155

P

parapsikolojik 38, 68
parçalanma 97, 108, 114, 124
perihan 12, 86, 87, 153, 156, 167
Peru 39, 129
postmodern 17, 67
psikanaliz 68, 102
psikofizyolojik 30, 161
psikolog 16, 49, 61, 144, 157
psikolojik 15, 27, 50, 54, 103, 122
psikoteknik 19, 54, 127
psikoterapi 27, 68, 101
psikoterapist 50, 61
psikoterapötik 15, 19, 20, 21, 22

R

reenkarnasyon 107, 108
ritüel ölüm 108, 114
Ruslaştırma 12, 179, 181, 182, 193, 212, 220
Rusya 29, 38, 53, 61, 68, 76, 89, 120, 121, 126, 128, 129, 139, 140, 144, 149, 156, 192, 196, 199, 202, 211, 214, 215

S

Sayan-Altay 12, 18, 51, 52, 56, 76, 88, 92, 93, 103, 115, 117, 127, 134, 145, 146, 151, 157, 166, 171, 179, 182, 195, 200, 206, 207, 211, 213, 215, 219, 220
Sibirya 12, 15, 18, 19, 22, 23, 35, 38, 51, 52, 55, 58, 59, 61, 62, 64, 72, 74, 76, 81, 85, 86, 91, 92, 98, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 108, 109, 111, 114, 117, 119, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 134, 136, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 151, 152, 153, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 171, 178, 181, 182, 183, 185, 187, 189, 193, 195, 196, 198, 199, 202, 211, 220, 221, 225
Sovyet dönemi 18, 119, 184, 193, 195, 196, 222
Sovyetler Birliği 12, 38, 67, 89, 99, 119, 121, 139, 178, 183, 193, 201, 202, 220
Sovyet rejimi 149, 171, 177, 187, 188, 189, 195, 196, 197, 200, 204, 221
Stalin Kızıl terörü 132, 187, 191

Ş

şaman 12, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 85, 86, 89, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129,

131, 132, 133, 137, 138, 139, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 171, 176, 177, 179, 180, 181, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 203, 205, 210, 211, 212, 214, 216, 218, 219, 220, 222, 225
şaman aksesuarları 162, 163, 164, 190
şaman dansı 104
şaman davulu 164, 165
şaman dernekleri 56, 134, 142, 147
şaman dünya görüşü 49, 70, 72
şaman felsefesi 71, 72, 75, 77, 106
şaman geleneği 85, 125, 128, 144, 149, 158, 163, 168, 196
şaman hastalığı 80, 93, 98, 103, 124, 150, 193, 195
Şamanik Araştırmalar Vakfı 26
şaman isyanları 198, 199
şaman kostümü 163
şamanlığın canlandırılması 12, 123, 142
şamanlığın dirçeldilmesi 11
şamanlık 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 26, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 72, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 85, 86, 87, 89, 91, 92, 93, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 125, 126, 131, 136, 141, 144, 145, 148, 149, 151, 152, 156, 159, 160, 161, 162, 166, 167, 178, 181, 192, 193, 195, 196, 197, 202, 204, 210, 217, 219, 220, 222, 225
şamanlık vergisi 152
şaman mitolojisi 51, 185, 219
şehir şamanlığı 50, 55, 56, 59, 60
Şili 39

T

Tacikistan 155
Tanrı 11, 17, 18, 44, 67, 70, 71, 72, 74, 75, 90, 91, 111, 134, 135, 136, 138, 154, 206, 213, 214, 215
Tanrıcılık 134, 135, 136, 137, 139, 206, 222
Taoizm 17
Tataristan 139, 140
tedavi 26, 36, 50, 51, 59, 89, 90, 118, 121, 122, 138, 143, 148, 150, 152, 156, 160, 167, 193
tedavi merkezleri 56, 105
tedavi seansları 60, 72, 128, 141, 151, 207
tedavi sistemi 28, 180
tedavi uygulamaları 38
tedavi uygulamarı 123
tedavi yöntemleri 89, 114, 166
temel şamanizm 26, 36, 45, 50, 61
Temir Kazık 70
Tengrianizm 135, 136, 137, 140, 146, 206
Tengricilik 134
Tibet 137, 211, 220
trans 21, 34, 41, 75, 77, 85, 92, 103, 104, 153, 155, 190
Tunguz 65, 87, 88, 100, 115, 146
Turan birliği 221
Tuva 18, 19, 22, 50, 56, 61, 67, 76, 86, 105, 119, 120, 122, 124,

125, 127, 128, 129, 130, 142, 144, 147, 149, 156, 157, 158, 161, 167, 168, 178, 182, 191, 193, 195, 196, 197, 218, 220
Türk 11, 12, 15, 18, 22, 25, 35, 36, 43, 44, 45, 51, 52, 53, 55, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 70, 72, 73, 75, 76, 81, 85, 86, 88, 92, 93, 95, 97, 98, 99, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 132, 134, 135, 136, 139, 141, 143, 144, 147, 148, 151, 152, 153, 154, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 171, 176, 181, 187, 191, 195, 203, 206, 212, 219, 220, 221, 222, 225
Türkistan 221
Türkiye 5
Türkmen 87
Türkmenistan 167

U

udagan 88, 118
Ulçi 198
Uluslararası Şamanistik Araştırmalar Derneği 33
Uluslararası Tengri Araştırma Vakfı 140
Umay 216
Ural 86
Uruguay 39
Uzak Doğu 101, 103, 120, 144, 189, 199

Ü

Üç-Kurbustan 135, 209, 215, 216, 217, 218
Ülgen 92, 135, 217, 219
Ürüng Aar Toyon 138, 148

W

Wiccanlık 11, 17

Y

Yahudilik 75
Yakutistan 18, 52, 56, 67, 76, 115, 120, 122, 129, 134, 142, 144, 148, 160, 161, 182, 183, 189, 193, 200, 219, 220
yarlıkçı 96, 113, 207, 214, 218, 219
Yayık 210, 211
Yeni Çağ hareketi 17, 39, 78, 79